

RECENZJE

Stanisław Cieślak SJ, *Ndre Mjeda dhe jezuitët e tjerë të Provincës së Venecies në Krakov*, tłum. Leonard Zissi, (Ndre Mjeda i inni jezuiti z prowincji weneckiej w Krakowie), Tirana 2018, ss. 192.

doi.org/10.14746/bp.2018.25.18

Dzięki intensywnej w ostatnich latach polsko-albańskiej współpracy kulturalnej na półkach księgarskich pojawiło się kilka publikacji, powstałych z inicjatywy środowiska Albańczyków, w przeszłości absolwentów polskich uczelni, którzy nadal z pełnym zaangażowaniem zajmują się promocją języka polskiego i literatury polskiej w swojej ojczyźnie. Większość publikacji stanowią samodzielne inicjatywy albańskich tłumaczy, stosunkowo rzadko nowe publikacje powstają w efekcie współpracy autorów z Polski i Albanii. Szczególny przykład udanego przedsięwzięcia polsko-albańskiego stanowi najnowsza publikacja ks. Stanisława Cieślaka, historyka, teologa i filozofa, profesora krakowskiej *Akademii Ignatianum*, którego dorobek naukowy obejmuje szereg publikacji poświęconych historii jezuitów, ze szczególnym uwzględnieniem dokonań duchownych związanych z ośrodkiem krakowskim.

Praca o krakowskich peregrynacjach jezuitów z prowincji weneckiej, której pierwsze wydanie ukazało się w języku albańskim nakładem wydawnictwa *Fleshi* stanowi także kolejny ważny przykład współpracy krakowskich jezuitów z albańskim tłumaczem Leonardem Zissim. Dzięki jego staraniom już od wielu lat tematyka polska jest stale obecna w albańskiej prasie i na półkach tirańskich księgarń. Współpraca krakowskich jezuitów z albańskim tłumaczem sięga roku 2014 i pozwoliła na przybliżenie czytelnikom albańskim mało znanych poza Polską prac Marcina Czermińskiego, który w 1893 r. wydał jedną z pierwszych w języku polskim publikacji poświęconych Albanii. Książka ta, podobnie jak kolejne, będące relacjami z podróży po Dalmacji, Czarnogórze, Bośni i Hercegowinie, w tłumaczeniu Leonarda Zissiego stały się bestsellerami albańskiego rynku wydawniczego, potwierdzając zarazem oryginalność i przenikliwość ocen społeczeństwa albańskiego, które pozostawił po sobie krakowski jezuita¹.

Niewątpliwą inspiracją dla powstania recenzowanej książki stała się publikacja w prasie albańskiej przez L. Zissiego dokumentów pochodzących z archiwów kra-

¹ M. Czermiński, *Shqipëria. Përshkrime historike, etnografike, kulturore dhe fetare*, Tirana 2014; Tegoż, *Në Dalmaci dhe në Malin e Zi*, Tirana 2016; Tegoż, *Nga udhëtimi nëpër Bosnjë dhe Hercegovinë*, Tirana 2017.

kowskich, które dotyczyły postaci Ndre Mjedy (1866-1937)². Ów duchowny, polityk i poeta stał się jedną z najbardziej wyrazistych postaci albańskiej sceny politycznej lat 20. XX wieku. Swoją edukację rozpoczął w rodzinnej Szkodrze, aby kontynuować ją w szkołach i uczelniach jezuickich Walencji, Rzymu i Chieri k. Turynu. W roku 1891 po czteroletnich studiach w Cremonie, N. Mjeda przyjechał do Krakowa, kontynuując w tamtejszym kolegium dwuletnie studia z zakresu teologii. Po opuszczeniu Krakowa objął stanowisko profesora kolegium jezuickiego w chorwackiej Kraljeviczy. W 1898 r. wystąpił z zakonu jezuitów i jako świecki duchowny skupił się w większym stopniu na działalności politycznej i pedagogicznej³. Mjeda należał do grona założycieli (wspólnie ze swoim bratem Lazërem) stowarzyszenia *Agimi*, patronującego wydawaniu podręczników i tekstów literackich w języku albańskim. W czasie obrad kongresu monasterskiego w 1908 r., Mjeda znalazł się w gronie 11-osobowej komisji językowej, przygotowującej projekt ujednoczenia alfabetu albańskiego⁴. W latach 1921-1924 zasiadał w parlamencie albańskim, w którym zajmował się opracowaniem nowych aktów prawnych, w tym regulaminu prac parlamentarnych. Od 1923 r. w obliczu narastającego kryzysu politycznego stał się jedną z wiodących postaci demokratycznej opozycji, skupionej wokół Fana Nolego. Po upadku rządu Nolego w grudniu 1924 r., Ndre Mjeda wycofał się z działalności politycznej, poświęcając się działalności duszpasterskiej i literackiej. Pod koniec życia prowadził zajęcia z seminarzystami Kolegium Papieskiego w Szkodrze. W ocenie dorobku życiowego Mjedy szczególne miejsce zajmuje jego spuścizna literacka, a zwłaszcza tomiki poetyckie nawiązujące do stylu XIX-wiecznej poezji włoskiej – od debiutanckiego tomu *Juvenilia* (1917) po wydawane w latach 20. XX w. tomiki noszące tytuły starożytnych miast albańskich (*Lissus, Scodra, Dyrrachium, Apolonia*)⁵.

Omawiany w książce ks. prof. S. Cieślaka okres życia Mjedy pozostaje jednym z najmniej znanych w jego biografii⁶. Punktem wyjścia do powstania książki o Ndre Mjedzie i jezuitom z prowincji weneckiej stała się historia kilkudziesięciu kleryków, którzy pod koniec XIX w. z prowincji weneckiej kształcili się w krakowskim kolegium jezuickim, a ponad dwudziestu z nich przyjęło święcenia kapłańskie z rąk biskupa Albina Dunajewskiego. Na podstawie dokumentów rękopiśmiennych zgromadzonych w Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie można prześledzić udział poszczególnych studentów w dysputach teo-

² L. Zissi, *Dokumentet e panjohura për Ndre Mjedën*, „Gazeta Shqiptare”, 2 VIII 2017, <http://www.gsh.al/2017/08/02/dokumentet-e-panjohura-per-ndre-mjeden/> [data dost. 12 I 2019].

³ R. Elsie, *A Biographical Dictionary of Albanian History*, I.B. Tauris 2013, s. 315.

⁴ F. Trix, *Alfabeti i Stambollit i Shemsedin Sami Beut: pararendës i reformës turke të shkronjave*, „Përpjekja” 25:2008, s. 266.

⁵ Sh. Islamaj, *Ndre Mjeda – mjeshtëri i gjuhës dhe i stilit*, „Gjurmime Albanologjike – Seria e shkencave filologjike” 2011/41-42, s. 119-132.

⁶ W języku albańskim ukazała się dotąd tylko jedna biografia Mjedy – zob. R. Idrizi, *Ndre Mjeda*, Tirana 1980 (nowe wydanie uzupełnione 2017).

logicznych, a także w innych formach aktywności zarówno w murach uczelni, jak i w życiu publicznym.

Książka składa się ze wstępu, wprowadzenia autora, a także trzech wyodrębnionych części⁷. Pierwsza z nich jest poświęcona obecności jezuitów w Krakowie u schyłku XIX w., zawiera także podstawowe informacje dotyczące miasta i społeczeństwa. Część druga przedstawia zarys historii kontaktów jezuitów krakowskich z prowincją wenecką oraz czterdzieści biogramów jezuitów, którzy studiowali w Krakowie⁸. Trzecia, najobszerniejsza część pracy koncentruje się na uwarunkowaniach i przebiegu studiów teologicznych N. Mjedy w Krakowie. Służy temu omówienie programu studiów, przedstawienie sylwetek profesorów kolegium w formie słownika biograficznego, a także wykaz aktywności bohatera książki jako uczestnika dysput teologicznych. Jako dopełnienie obrazu krakowskich studiów Autor omówił także udział kleryków w uroczystościach państwowych i religijnych, a także program wycieczek krajoznawczych w okolicach Krakowa, organizowanych dla kleryków w czasie wolnym. Nie znajdują potwierdzenia w książce tezy badacza literatury albańskiej Roberta Elsiego, że to w Krakowie Mjeda miał okazję po raz pierwszy zapoznać się z dziełami filologów i albanologów – Gustava Meyera i Holgera Pedersena, którzy wywarli znaczny wpływ na jego późniejszą aktywność polityczną i literacką⁹.

Rzetelna recenzja powinna także uwzględnić pewne mankamenty wydanej książki. Koncepcję książki określił dobór źródeł, czyniąc z niej formę słownika biograficznego połączonego z przeglądem faktografii z zakresu historii jezuickiej edukacji w Krakowie. Pewien niedosyt może budzić marginalizacja części narracyjnej, podnoszącej w istotny sposób walor poznawczy dzieła. Wybór podstawowego języka publikacji skłania do przekonania, że głównym jej odbiorcą staną się czytelnicy albańscy. Uwzględniając brak na rynku albańskim jakichkolwiek książek poświęconych historii Polski, publikacja pracy o krakowskich studiach Ndre Mjedy stworzyła wyjątkowo korzystną sytuację, aby poprzez postać albańskiego studenta przybliżyć jego rodakom w szerszym zakresie polski kontekst jego naukowych peregrynacji, a także zaprezentować społeczeństwo krakowskie u schyłku XIX w. Skrótowość, z jaką potraktował Autor szerszy kontekst krakowskich studiów Mjedy może stanowić istotny problem dla słabo zorientowanych w historii Polski czytelników. Specyfika Krakowa jako środowiska intelektualnego, szczególnie istotnego w okresie autonomii galicyjskiej pozwala sądzić, że studenci-jezuici poza dysputami teologicznymi w zamkniętym środowisku dojrzewali także w specyficznej atmosferze intelektualnej „polskich

⁷ Autorem wstępu jest tłumacz książki Leonard Zissi, zaś wprowadzenie przygotował historyk Kościoła – ks. Nike Ukgjini. Oprócz obszernej bibliografii w publikacji znalazły się także faksymile kluczowych dokumentów, dotyczących tytułowej postaci.

⁸ W biogramach przedstawionych w książce oprócz nazwiska Ndre Mjedy pojawia się jeszcze jedna osoba, która w przyszłości związała się z Albanią – Antonio Maria Zannoni (1863-1915), wyświęcony w Krakowie przez biskupa A. Dunajewskiego kontynuował pracę duszpasterską w Szkodrze, tam też wydał gramatykę języka albańskiego.

⁹ R. Elsie, *Albanian Literature: A Short History*, I.B. Tauris 2005, s. 99.

Aten”. Książka prof. ks. Stanisława Cieślaka, podobnie jak tłumaczenia dzieł Marcina Czerwińskiego na język albański otwiera nowe perspektywy badań związków dwóch narodów, które mimo geograficznego oddalenia nie zerwały kontaktów sięgających XV w. i wspólnej walki przeciwko Turcji Osmańskiej.

Tadeusz Czekański